

Türkiyat Mecmuası Journal of Turkology

Araştırma Makalesi | Research Article

 Açık Erişim | Open Access

İstanbul Mesireleri ve Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün Sosyal Hayatımızdaki Yeri

İstanbul Picnic Areas and Hünkâr Suyu Hunting Lodge's Place in Our Social Life

Nuri Seçgin¹

¹ Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul, Türkiye.

Öz

İstanbul İli, Sarıyer İlçesi, Merkez Mahallesi, 683 ada, 56 parselde bulunan Hünkâr Suyu Av Köşkü aynı adla anılan bir su kaynağının yanı başında yer alır. Osmanlı döneminde Sarıyer civarının en önemli su kaynaklarından biri olan Hünkâr Suyu nedeniyle çevresinde bir mesire alanı oluşmuş ve İstanbul halkının sosyal yaşamında derin izler bırakmıştır. Ahır, Müştemilat (Büfe Yapısı), Limonluk gibi yapılar ve grotto çeşme veya havuz gibi pek çok peyzaj ögesi ile çevrelenen Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün tam olarak hangi tarihte inşa edildiği tespit edilememiştir. Ancak, namazgahın kible taşına düşülmüş olan tarih kaydının Köşkün inşa tarihine de referans oluşturabileceği düşünülmektedir. Buna göre; namazgâh H.1257/M1841 tarihinde inşa edildiği için Hünkâr Suyu Av Köşkü de bu tarihten kısa bir süre öncesine tarihlendirilebilir. Genel olarak ahşap strüktürlü bir yapı özelliği gösteren Hünkâr Suyu Av Köşkü içerisinde kayda değer süsleme unsurlarına rastlanmamakla birlikte mimari özelliklerin son derece nitelikli ve olabildiğince korunmuş olduğu görülmüştür. İçeriden birbirine bağlanan iki ayrı bölüm halinde planlanmış yapı Geleneksel Türk Evi plan tipolojisine uygun olarak iç sofalı (karniyarık) plan şemasına göre inşa edilmiştir. Yapının zaman içerisinde bir hayli yıprandığı ve özellikle güneydoğu ve kuzeydoğu yönüne bakan cephelerde ciddi kayıplar ya da bozulmalar meydana geldiği anlaşılmaktadır.

Abstract

During the Ottoman period, Hünkâr Suyu, one of the most important water sources in the Sarıyer area, led to the formation of a recreational area around it and left a deep mark on the social life of the people of Istanbul. Hünkâr Suyu Hunting Lodge is surrounded by structures such as stables, outbuildings (Buffet Building), lemon groves, and many landscape elements such as grotto fountains or pools. The pavilion structure can be dated to the mid-19th century, based on H.1257/M1841 on the qibla stone of the prayer area. Although the Hünkâr Suyu Hunting Lodge generally exhibits the characteristics of a wooden structure and does not feature any noteworthy decorative elements, its architectural features are of the highest quality and have been preserved as much as possible. The structure, planned as two separate sections connected from the inside, was built according to the traditional Turkish house plan typology with an inner hall (karniyarık) plan scheme. The structure has deteriorated considerably over time and that serious losses or damage have occurred, especially on the facades facing the southeast and northeast.

Anahtar Kelimeler Mesire • Hünkâr Suyu • Av Köşkü • Batılılaşma • Mimari

Keywords Picnic Areas • Hünkâr Suyu • Hunting Lodge • Westernization • Architecture

“ Atıf | Citation: Seçgin, Nuri. "İstanbul Picnic Areas and Hünkâr Suyu Hunting Lodge's Place in Our Social Life". *Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology*, 35, Özel Sayı (2025): 242-283. <https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.1780506>

 This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

 2025. Seçgin, N.

 Sorumlu Yazar | Corresponding author: Nuri Seçgin nuri.secgin@msgsu.edu.tr

Extended Summary

This article, titled “The Place of Istanbul Picnics and the Hünkâr Suyu Hunting Lodge in Our Social Life,” is derived from a technical report I prepared in 2023. The aim of this study is to examine the Hünkâr Suyu Hunting Lodge, located in Sarıyer District. Carrying traces of a deep-rooted history spanning thousands of years, each district of Istanbul has created its own unique culture. The Bosphorus, Kağıthane, Göksu, and Çamlıca, especially in areas along the waterfront and in the countryside, have been the most important venues for Istanbul's socio-cultural life, where sports competitions are held, people go for walks, musical entertainment takes place, and various games such as puppet shows, jugglers, acrobats, and bear and monkey shows are performed. Therefore, recreational areas, which represent social, cultural, and economic value, have taken on different meanings among different segments of society. One of Istanbul's important recreational areas is located in the northwest of Sarıyer, in a wooded area known as Hünkâr Suyu, covering approximately 160 acres. First noticed by Sultan Murad IV, the Hünkâr Suyu Grove became a popular recreational area, especially after the Tanzimat reforms. The landscape elements within the grove, including the pavilion, stables, outbuildings, lemon grove, fountain-adorned pool, and grotto, form an organic whole scattered across the natural terraces created by the topography. As is well known, the Traditional Turkish House Plan Typology is structured around the space known as the sofa, which is the focal point of the spatial organization. In this context, four main plan types are proposed: sofa-less, outer, inner, and central sofas. One of the characteristic features of the Traditional Turkish House is the allocation of service spaces, such as the kitchen, toilet, pantry, and storage room, on the ground floor and rooms on the upper floors. The spaces defined as rooms are both living areas during the day and bedrooms. Some rooms are equipped with facilities to meet all the needs of a married couple, such as ablution cells built into the storage area. However, perhaps the most important feature of the Traditional Turkish House is the division into harem and selamlık, which is an indication of sensitivity toward family privacy. The Hünkâr Suyu Hunting Lodge, on the other hand, was designed according to a plan scheme known as iç sofalı or karniyarık and consists of two separate building masses connected by a corridor. Both lodges, built entirely of wood, share the same plan typology but exhibit different spatial organizations. The ground floor features an entrance hall, kitchen, bedroom, and bathroom, while the upper floor has rooms flanking a central hall. The attic of the southwest section is designed like a belvedere, with a small storage room next to the stairwell. The Hünkâr Suyu Hunting Lodge is covered with a broken roof covered with Turkish tiles, in accordance with the material characteristics of traditional architecture. Despite the order and characteristic features in the plan of the Hünkâr Suyu Hunting Lodge, it presents a simple structure. The structure, which lacks any noteworthy decorative details, draws attention with its karosiman-style floor covering in the ground floor entrance hall on the southwest side. The ceiling and floors of the entire structure are covered with wood, and some windows are casement windows, whereas others are wooden sash windows. To the west of the Hünkâr Suyu Hunting Lodge, there is a prayer area built on a high embankment. As is well known, prayer areas feature a simple mihrab element indicating the direction of the qibla, and with some exceptions, they are structures without a minbar. In this context, a prayer area was built adjacent to the Hünkâr Suyu Hunting Lodge in 1257 AH/1841 AD. The prayer niche of the prayer area, which is in the form of a semicircular niche, is embedded in the retaining wall toward the qibla. In the center of the mihrab niche, there is a sülüs-script inscription and a hanging lamp motif. The grotto fountain and pool located in the immediate vicinity of the Hünkâr Suyu Hunting Lodge are landscape elements that entered Ottoman architecture alongside Westernization. Ultimately, the Hünkâr Suyu Hunting Lodge, which forms a large complex with its prayer area, grotto fountain, pool, outbuildings, and stable, is one of the important hunting lodges in Istanbul and dates back to the first half of the 19th century.

1. Yapının Konum Özellikleri

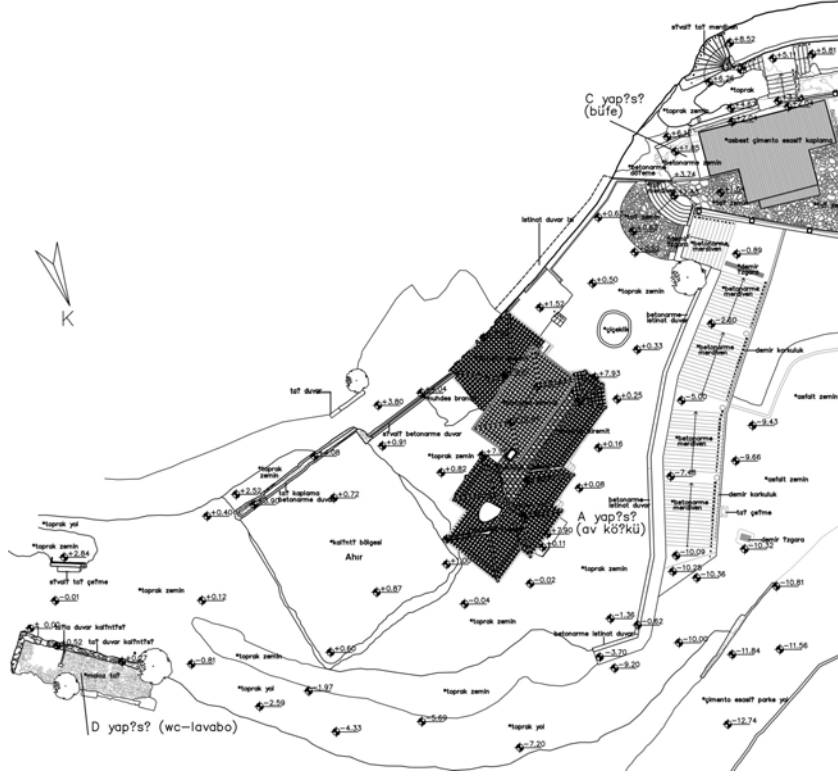
Hünkâr Suyu Av Köşkü ve yakın çevresindeki peyzaj öğeleri, İstanbul İli, Sarıyer İlçesi, Merkez Mahallesi, Hünkâr Suyu Sokağı'nın bitiminde; 683 ada, 56 (eski 36 parsel) parsel üzerinde yer almaktadır.¹ Bahse konu 56 parsel, içerisinde meşe ve ıhlamur ağaçlarının bulunduğu yaklaşık 77.684 m² büyüklüğünde bir alana

¹Bu makale, Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün onarımı ile ilgili olarak Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'na sunulmak üzere ENVER KABA MİMARLIK tarafından hazırlanan bir restorasyon projesi kapsamında 2023 yılında tarafımda düzenlenmiş olan bir teknik rapordan üretilmiştir.

yayılmaktadır. Eğimli bir yamaca yayılan 56 parselde topografyaya uygun olarak setler oluşturulmuş ve söz konusu setler üzerinde havuzlar, grotto çeşmeler, bir limonluk ve bir ahşap köşk ile bitişiğinde günümüze ulaşmayan bir ahır inşa edilmiştir (Figür 1).

Figür 1

Vaziyet Planı (Y. Mim. Enver KABA, ENVER KABA MİMARLIK, 2023).

2. Sarıyer Mesireleri Ve Hünkâr Suyu

Doğası, denizle olan ilişkisi ve bitki örtüsü bakımından Boğaz'ın tipik kıyı yerleşmelerinden biri olan Sarıyer son derece zengin su kaynaklarına sahip olup, bahse konu su kaynakları etrafında gelişen mesire odaklı bir kültürün de en önemli mekânlarından biridir. Bilindiği üzere, Osmanlı döneminde Topkapı Sarayı, Dolmabahçe Sarayı, Yıldız Sarayı, Çırağan Sarayı ya da Beylerbeyi Sarayı gibi yönetim merkezi olan veya sair zamanlarda kullanılan sarayların bünyesindeki hasbahçelerin yanı sıra Kağıthane, Boğaz ve Boğazın gerisindeki geniş ormanlık alanların önemli bir kısmı da padişahın mülkü olup zaman zaman dinlenmek ya da avlanmak için gittiği hasbahçe vasfında yerlerdi. İlerleyen dönemlerde has bahçelerin kullanım biçimi daha da çeşitlenir ve örneğin Alman bahçıvanların yeniden düzenlediği İhlamur bahçesinde hanedan kadınlarının gününbirlik gezintiye çıktığı, Sultan Abdülaziz için koç ve horoz dövüşleri ile güreş müsabakaları düzenlendiği, kimi bahçelerde de ok talimlerinin yapıldığı belirtilir. Karabali (Kabataş), Emirgüne (Emirgan), Sadabad (Kağıthane), Karaağaç (Haliç), İhlamur (Fulya), Bebek, Kalender (Yeniköy), Kırkağaç/Feridun (Büyükdere), Fener (Fenerbahçe), Kuleli (Çengelköy-Vaniköy), Göksu (Anadoluhisarı), Çubuklu, Tokad (Beykoz) ve diğer bahçelerde servi, meşe, kestane, ıhlamur, karaağaç, çam fıstığı, çınar ve dişbudak gibi ağaçlar ile nadide çiçeklerin yanı sıra sebze de yetiştirildiği hatta konuyla ilgili bazı arşiv belgelerinde başka ülkelerden özel bitkiler ve özel bir tasarım veya üsluba sahip bahçelerin bakımı için bahçıvanlar getirtildiği belirtilir.² Ayrıca,

²Nurhan Atasoy, "İstanbul Bahçeleri", *Antikçağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, 4, editör Coşkun Yılmaz (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2015), 560.

tavus kuşu, aslan ve bazı cins hayvanların bulunduğu has bahçelerde padişahlar için biniş köşkleri, havuzlar, kaskadlar yaptırılmıştır. Evliya Çelebi, Eremya Çelebi, İnciciyan ve Sarraf Hovannesyan gibi Osmanlı tarihçilerinin yanı sıra Miss Pardoe, İngiliz elçisinin eşi Lady Mary Montague, Avusturya Elçiliği papazı Stephan Gerlach, Avusturya elçilik görevlisi eczacı Reinhold Lubenau, 1555-1562 yılları arasında İstanbul'da bulunan ve lale soğanını Avrupa'ya götüren Felemenk asıllı Ogier Ghislain de Busbecq, Fransız elçisi Kont Choiseul-Gouffier, Mouradgea d'Ohsson, Mareşal Moltke ve M. C. Pertusier, 1710-1711 tarihlerinde Cornelius Loos gibi pek çok yabancı seyyah, yazar veya sefaret görevlisi de oryantal bir hayal dünyasını andıran hasbahçelere ilişkin hayranlıklarını ayrıntılı bir biçimde dile getirmişlerdir. Örneğin Miss Pardoe Beylerbeyi'nde bulunan İstavroz Bahçesi'ni şöyle betimler;

Sarayın hemen arkasındaki dik tepenin üstüne kadar setler halinde çıkan bahçelerin her biri, yabancı bir bahçıvanın idaresinde ve bunların memleketlerine has tarzda tanzim ediliyor. İspanyol, İtalyan, İngiliz, Alman ve Fransız bahçeleri var. En dipteki sete Kuğu Gölü denen sığ ve geniş bir havuz yapılmış. Burada Padişahın en sevdiği kuş olan kuğuların otuz kadarı yüzüyor, berrak gün ışığında oynuyorlardı. Sakin satıhta salkımsöğütler ve diğer zarif ağaçlar aksediyordu. Muhteşem bir manolyanın altında canlı renklere boyanmış iki küçük tekne duruyordu. Gölden takriben elli metre geride, beyaz mermerden yapılmış ve "Açık Hava Hamamı" denen zarif bir bina duruyor. ... Mekânın tavanı, zemini ve duvarları beyaz mermerden. Çok güzel çeşmeler sularını dairenin geniş silmelerine oyulmuş nilüfer yapraklarından aşağıya boşaltıyorlar. Nefis bir ahenkle bir araya getirilmiş, incelikle oyulmuş deniz kabukları suyu yüzlerce iplikçik haline getiriyor; bu sular önce havuzlara sonra da göle dökülüyor. ... İki yandan daha küçük birkaç dairenin açıldığı bu sofanın ortasında yeşil somakiden muhteşem bir vazo duruyor. Takriben iki buçuk metre yüksekliğindeki bu vazo Çar Nikolay'ın Padişaha hediyesiymiş. Tepede serviler ve çınarlar arasında parıldayan yaldızlı bir köşk var; burası sanki insan icatları ve emeğiyle yapılmamış da perilerin elinden çıkmış gibi.³

Figür 2

Kâğıthane'de cirit oyunu 1819, Antonio İgnace Melling. (İstanbul ve Boğaz Kıyılarına Pitoresk Seyahat, s. 114-115)

İstanbul'daki has bahçelerin en ünlüsü Kağıthane Deresi'nin iki yanına yayılan padişah ve ricale ait pek çok kasır ve köşk yapısının inşa edildiği Sadabad mesiresidir (Figür 2). Öteden beri ünlü bir mesire yeri olan Kağıthane Deresi *Lale Devri*'nde "uğurlu, mamur yer" anlamına gelen *Sa'dâbâd* adını alır. Bu adlandırmaya kaynaklık eden yapı ise Sultan III. Ahmed'in saltanat döneminde inşa edilen ancak Osmanlı saray mimarisinde diğer tüm yapıların önüne geçen *Sa'dâbâd Sarayı*'dir (1722). Kağıthane'nin Sa'dâbâd adıyla ünlenmesi ise Sa'dâbâd Sarayı'nın ve çevresindeki diğer yapıların inşa edildiği Şaban 1135/Mayıs 1723'ten (bazı kaynaklara göre 1722) sonradır. 1730 yılına kadar süren bu dönemde Sa'dâbâd'ın çevresi yüzlerce köşk

³Julia Pardoe, *Sultanlar Şehri İstanbul*, çev. M. Banu Büyükkal, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017), 585-586.

ve bahçe ile donatılmış olup, Kasr-ı Sa'dâbâd, Hürremâbâd, Haydarâbâd, Çeşme-i Nevpeyda, Kasr-ı Cenân, Kasr-ı Nişad, Çeşme-i Nur, Cedvel-i Sim, Asr-i Surur ve Cîsr-i Nurani bu dönemde inşa edilen ve Sa'dâbâd bütünlüğünü oluşturan saray, kasır, köşk, çeşme, havuz ve köprülerden bazılarıdır. Kâğıthane deresi Sultan III. Ahmed ve dönemin Sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa zamanında masalsı bir üne kavuşur. 1720 yılından itibaren başlayan çalışmalar kapsamında, Kâğıthane deresinin üstüne üç yeni havuz yapılmış ve düzenlenen bahçeye de *Hüsrevâbad* adı verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu adına Paris'e gönderilen Yirmi-sekiz Çelebi Mehmed Efendi hayran kaldığı Fransız saray ve saray bahçelerinin çizimlerini İstanbul'a getirmiş, yer yer yatağı değiştirilen Kâğıthane deresinin kenarına mermerler döşenmiş, *Cedvel-i Sîm* adı verilen bir kanal inşa edilmiş, setler ve çağlayanlar yapılarak küçük şelâleler oluşturulmuş, kanallardan gelen sular bu şelâle ve çağlayanlardan geçerek mermer havuzlarda toplanmış ve bu havuzun kenarında 30 sütun üzerine ünlü Sa'dâbâd Kasrı, çeşme ve sebîl inşa edilmiştir. III. Ahmed'in, Sa'dâbâd'daki bahçe ve büyük havuzun kenarlarına dikilmek üzere Yoros bölgesi dağlarından 450 çınar, ıhlamur, karaağaç, diş budak ve kestane ağacının kökleriyle çıkarılıp sahile ve oradan da gemilerle mahalline nakledilmesi konusunda Zilhicce 1134 (Eylül 1722) tarihli bir fermanı bulunmaktadır. Yeni düzenlemeler ve havuzlar yapıldıktan sonra İstanbul halkını köye götüren sandalların geçtiği yerler kapatılıp bunların geçişine artık izin verilmemiştir. Birkaç ay içinde bitirilen bu yapılardan sonra Kâğıthane ve Sa'dâbâd, dönemin en ünlü zevk ve sefa yeri olmuş, Osmanlı tarihinde, kültüründe, sanatında, divan edebiyatında derin izler bırakmıştır. Çelebizâde Âsım Efendi, Sa'dâbâd'dan Baruthane'ye kadar olan mesafe içinde 170 kadar köşk ve kasır inşa edildiğini belirtir.⁴ Ahmet Refik'in ifadesiyle Lale Devri'nin simgesi haline dönüşen Kâğıthane'nin bu parlak dönemi Patrona Halil İsyanı (1730) ile sona erer ve Kâğıthane'deki saraylar, köşkler ve bahçeler İstanbul'un diğer yerlerindeki benzerleri gibi yerle bir edilir.

Patrona Halil İsyanında büyük hasar gören Sa'dâbâd Sultan I. Mahmud, Sultan III. Selim, Sultan II. Mahmud ve Sultan Abdülaziz zamanlarında gerçekleşen çabalarla yeniden imar edilmek istendiyse de imparatorluğun içinde bulunduğu zor ve bunalımlı yıllar nedeniyle sadece görünürde bir iyileşme sağlanmıştır. Kâğıthane Sultan III. Selim döneminde mesire alanı özelliğini korurken, aynı zamanda yeniçerilerin de talim yapabilecekleri bir yer haline getirilmiş ve yine III. Selim tarafından daha modern bir kâğıt imalathanesi inşa ettirilmiştir. Ancak imalathane daha ilk yılında 1500 kese akçe zarar edince kapatılır. Sultan Abdülaziz döneminde yıkılan Sa'dâbâd Kasrı'nın yerine *Çağlayan Kasrı*, İmrahor Kasrı'nın yerine ise aynı adla yeni bir kasır inşa ettirilmiştir. Sedat Hakkı Eldem daha sonraki dönemlerin ürünü olan Çağlayan Kasrı bahçe ve havuzlarının bulunduğu alanda gerçekleşen inşaat faaliyetlerin dört ayrı döneme yayıldığını, ilk kuruluşun III. Ahmed döneminde 1722'de Sa'dâbâd ile başladığını yazar. Ancak, daha öncesinde, derenin Haliç ağzına yakın bir konumda inşa edilmiş İmrahor Köşkü yer almaktaydı. Nitekim bu köşk de Sa'dâbâd bütünlüğü içinde çeşitli defalar onarılmış ve padişahın *Biniş Köşkü* olarak kullanılmıştır.⁵

18. yüzyıldaki Patrona Halil isyanından sonra Sadabad başta olmak üzere has bahçelerin kullanımında bir çekince oluşmuşsa da I. Mahmud döneminden sonra tekrar padişah, hanedan mensupları ve ricalin eski alışkanlıklarına döndüğü ve son derece debdebeli sazlı eğlenceler düzenlendiği, sandal sefasına çıkıldığı anlaşılmaktadır. Ancak 1839 Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra miri statüsündeki bazı hasbahçeler halka açık mesire yerine dönüştürülmüştür.⁶ İstanbul halkı Tanzimat öncesinde saray tarafından düzenlenen çeşitli tören ve eğlencelere katılarak sosyal yaşamın son derece kısıtlı olduğu bir dönemde sosyalleşme fırsatı

⁴Banu Bilgicioğlu, "Sadabad", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 35, (2008): 379-381.

⁵Sedat Hakkı Eldem, *Sadabad* (İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1977).

⁶Ümmügülün Çetin, "19. Yüzyılda Batılılaşma Hareketleri Kapsamında Yaşanan Kültürel Değişimin İstanbul'daki Mesire Eğlencelerine Yansıması", *ETÜT*, 4, (2022): 79-100.

bulurlardı.⁷ Benzer eğlenceler ramazan ve bayramlarda da düzenlenmiş olup bu gelenek kısmen de olsa gününüze kadar ulaşmıştır.

Tanzimatla birlikte başlayan modernleşme (Batılılaşma) süreci yeni bir eğlence kültürü yaratmış ve bu durum toplumsal katmanlara farklı biçimlerde yansımıştır. İnsanların zengin su kaynaklarına sahip olan ağaçlıklı alanlarda bir araya gelmeleri, keyifli sohbetler yapmaları, kendi aralarında birtakım oyunlar ve sazlı-sözlü eğlenceler düzenlemeleri, ortaoyunu, hokkabazlar, cambazlar, ayı ve maymun gösterileri sosyal, kültürel ve ekonomik boyutu olan bir geleneğe dönüşür (Figür 3 ve Figür 4)

Figür 3

Göksu Mesiresi, Thomas Allom. (İstanbul Manzaraları, s. 171)

Figür 4

Bebek Bahçesi, Choiseul-Gouffier. (Nurhan Atasoy, İstanbul Bahçeleri, s. 566)

⁷Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam (Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla)*, çev. Elif Kılıç, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014), 204-206; Raphaela Lewis, *Osmanlıda Gündelik Yaşam*, çev. Adile Runa Orhunsoy, (Ankara: Alter Yayıncılık, 2009), 115-130; Dilâver Cebeci, *Tanzimat ve Türk Ailesi* (Ankara: Panama Yayıncılık, 2017), 177.

Mesire alanlarının en kalabalık olduğu dönemlerden biri de Hıdırellez şenlikleridir. Türk toplumunun en köklü geleneklerinden biri olan ve baharın gelişini müjdeleyen Hıdırellez şenliklerinde insanlar kırılık alanlarda toplanır ve bu önemli günü son derece keyifli eğlenceler, oyunlar ve ziyafetlerle kutlarlardı.⁸

Daha önce de ifade edildiği üzere, İstanbul'un su kaynakları bakımından en zengin bölgelerinden biri de Sarıyer'dir. Evliya Çelebi ve Sarraf Hovannesian'ın özellikle dikkat çektikleri Sarıyer'deki sular başlıca beş kaynaktan beslenmekte ve bu kaynaklar Hünkâr, Şifa, Fındık, Kestane ve Çırçır olarak adlandırılmaktadır.⁹ Ahmet Rasim Sarıyer'deki su kaynaklarının zenginliğini "...Oraya Sarıyer denileneceğine suluyer denmeliydi" sözleriyle ifade etmiştir.¹⁰ Özellikle cuma ve pazar günleri gemilerle akın akın Sarıyer'e gelen kadınlar, çocuklar ve yaşlılar talikalarla (faytonlarla) mesire yerlerine giderken utlar, sazlar, zurnalar çalınır; şarkılar, türküler söylenirdi. Sarıyer suları arasında en ünlüsü Hünkâr Suyu'dur. IV. Murad'ın tesadüfen fark ettiği su kaynağına olan ilgisi ve sık sık ziyaret etmesi nedeniyle buraya Hünkâr Suyu dendiği belirtilir. G.V. İnciciyan ise Sarıyer civarında üç manastır ve bu manastırlara ait ayazmalarla (Fındık Suyu, Kestane Suyu, Gümüş Suyu) birlikte Hünkâr Suyu'nun da eski bir manastır ayazması olduğundan bahseder.¹¹ Gökhan Akçura'nın makalesinde Sermet Muhtar Alus'tan alıntılanarak Osmanlı döneminde Hünkâr Suyu ziyaretleri şöyle anlatılır;

Hünkâr suyu tepede. Arabalar dağın eteğinde durur; eşeklilere hava hoş, tıkr tıkr bayırı çıkıverirler; yayanlar da soluk soluğa, kan ter içinde, feslerinin altında yazma mendil, göbekliler kan boğacak derecede pancar kesilmiş, hanım nineler ve sıska hatunlar yorgunluktan bitik, sık sık mola vere vere, sarp dağı tırmanır, tepeye varınca külçe kesilirlerdi. Onun anlattığına göre bu mekânın ortada yer alan meydanı erkeklere mahsustur. Bunun ortasında da bir havuz, hemen yanında bir kahveci sundurması, Öbür başında bir tiyatro sahnesi ve gerideki setlerde de önü kafesli hanımlar mahalli bulunmaktadır. Ortadaki meydanda ya incesaz olur ya da hokkabaz oynar. Veya Kavuklu Hamdi orta oyunu fasılları yapardı.¹²

Ayrıca, Gökhan Akçura'nın makalesinden Hünkâr Suyu'nun yazılı basına da sık sık konu olduğu, 1930'ların sonunda yolunun nispeten düzenlendiği ve son derece ilgi gören müzikli bir eğlence mekânına dönüştüğü anlaşılmaktadır. 1980'li yıllarda su kaynağı zayıfladığı için bahse konu mekân kapatılmış ve etrafı tel örgülerle çevrilmiştir.

3. Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün Plan, Mimari ve Süsleme Özellikleri

Bilindiği üzere, "Geleneksel Türk Evi" şeklinde kavramsallaştırılan konut mimarisi sofa odaklı bir mekân organizasyonu sergiler. Bu bağlamda, geleneksel konut örnekleri sofasız, dış sofalı, iç sofalı (karnıyarık) ve orta sofalı olarak başlıca dört grupta toplanmıştır. Türk evinin ana unsurunu oluşturan odalar, Türk ailesinin geleneksel yapısına uygun olarak evli bir çiftin her türlü ihtiyacını karşılayabilecek şekilde donatılmış daha içe dönük mekânlar iken, plan şemasının odağını oluşturan sofa, odalar arasındaki ortak yaşam alanı olarak tanımlanır.¹³ İç sofalı plan şemasına sahip olan Hünkâr Suyu Av Köşkü de Geleneksel Türk Evinin tipik örneklerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

⁸Ferhat Arslan, "İstanbul'da Hıdırellez Geleneğinin Geçmişi, Bugünü ve Yarını: Ahırkapı Örneği", *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Folklor/Edebiyat Dergisi*, 18 (71), (2012): 209.

⁹Muhtar Ulus, 1957: 273'ten aktaran Gökhan Akçura, "Hünkâr Suyu Mesiresi Tarih-Belge", *İST Dergi*, 014, (2023): erişim 08.09.2023. <https://www.istdergi.com/tarih-belge/hunkar-suyu-mesiresi>.

¹⁰ Ahmet Rasim, *Şehir Mektupları 2* (İstanbul: Arba Yayınları, 2018), 170.

¹¹G.V. İnciciyan, *Boğaziçi Sayfıyeleri*, haz. Orhan Duru, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2018), 157-158; P. G. İnciciyan, *18. Asırda İstanbul*, ter. Htand D. Andreasyan, (İstanbul: İstanbul Enstitüsü Yayınları, 1976), 120.

¹²Sermet Muhtar Alus, "Sulara Gidiş", *Yeni Tarih Dergisi*, 9, (1957): 273.

¹³Geleneksel Türk Evi için bkz. Önder Küçükerman, *Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekân Organizasyonu Açısından Odalar* (İstanbul: Apa Ofset Basımevi, 1973), 34; Asım Mutlu, "Türk Evleri", *Sanat Dünyamız*, 3, (1975): 7; Cengiz Bektaş, *Türk Evi* (İstanbul: YEM Yayınları, 1996), 99-103;

Öte yandan, Türk tarihinde avcılık sadece vakit geçirmek ya da yabanıl hayvan merakından kaynaklanan sıradan bir uğraş değil aynı zamanda bir spor ve askeri savaşa hazırlayan bir tatbikat olarak görülmüştür. Bu nedenle hemen bütün Türk devletleri ve Moğollar avcılığa özel bir önem vermişler ve böylelikle avcılık zaman içerisinde kurumsallaşan bir yapıya dönüşmüştür. Tuğrul Bey zamanında resmi bir kurum haline gelen avcılık teşkilatı Osmanlı döneminde daha da gelişir ve saray merkezli idari örgütlenmenin önemli unsurlarından (Emir-i Şikâr) biri haline gelir.¹⁴ Osmanlı padişahlarının, şehzadelerin, beylerin ve ağaların büyük ilgi gösterdiği av partileri gerek vekayinamelerde gerekse Hünernâme'deki bazı minyatürlerde detaylı olarak işlenmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak, Alemdağ Av Köşkü, Validebağ Sultan Abdülaziz Av Köşkü, İzmit Kasrı Hümayun (Abdülaziz Av Köşkü) gibi İstanbul başta olmak üzere İmparatorluğun pek çok yerinde av köşkü olarak nitelenen yapılar inşa edilmiştir. Ancak bu yapıların çoğu geleneksel konut örneklerinde olduğu gibi sofa merkezli tipolojik tasnife uygun bir plan şeması vermektedir. Dolayısıyla, günümüzde yapılan akademik-bilimsel çalışmalar da Türk tarihinde av ve avcılık üzerine zengin bir literatürün oluşmasını sağlamıştır.¹⁵

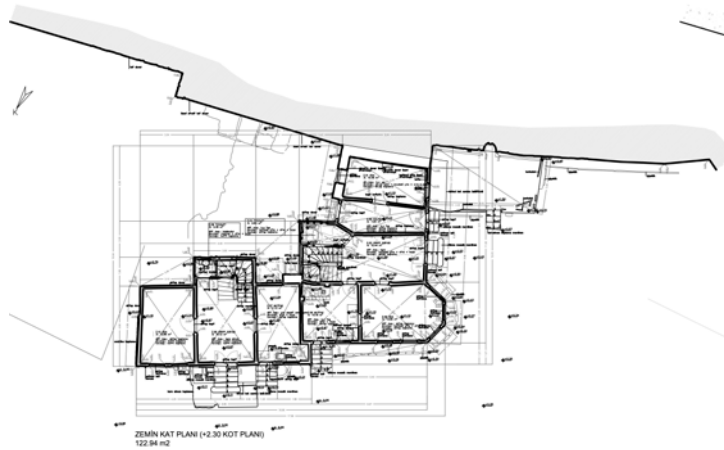
3.1. Güneybatı Yönündeki Bölüm

3.1.1. Zemin Kat

Sarıyer İlçesi, Merkez Mahallesi, 683 ada, 56 parseldeki ahşap strüktürlü yapı kütle itibarıyla son derece hareketli ve değişken bir geometriye sahip olup içeriden bir koridor ile birbirine bağlanan iki ana bölümden oluşur (Figür 5). Zemin, bir normal kat ve bir çatı katı olmak üzere toplam üç kattan oluşan güneybatı yönündeki yapı kütlelerinin girişi güneybatı yönüne bakan cephe ortasında yer almaktadır (Figür 6). Biri tek kanatlı, diğeri çift kanatlı olan tablalı ahşap kapılardan sağdaki bir koridora açılmakta, betonarme şap zeminli koridordan da arka bahçeye geçilmektedir (Figür 7). Söz konusu koridorun güneyinde ise ahşap bir kapı ile geçilen dikdörtgen bir oda yer alır. Kuzeydoğu ve güneybatı yönlerine birer pencere ile açılan ahşap tavanlı oda koridordan ahşap kaplamalı bir duvarla ayrılır (Figür 8).

Figür 5

Zemin kat planı (Y. Mim. Enver KABA, ENVER KABA MİMARLIK, 2023).

Sedat Hakkı Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri* (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, 1954), 12-13; Metin Sözen, *Türklerde Ev Kültürü* (İstanbul: Doğan Kitap, 2001), 74.

¹⁴Abdülkadir Özcan, "Şikâr Ağaları", *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2010), 39: 161-162.

¹⁵Türk tarihinde av ve avcılık için bkz. Mustafa Alkan ve Ferdi Gökbüğa, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Av Teşkilatı'nın Silistre Sancağındaki Yapılanması", *Akademik Bakış*, 9/17, (2015): 23-39; Volkan Çeribaş, "17. Yüzyıl Osmanlı Sultanları ve Av: Şikâr-ı Hümayun", (Doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2024), 23-112, Ulusal Tez Merkezi (869606); Batuhan İsmail Kıran, *Avcılığın Osmanlı Devlet Yapısındaki Yeri: Doğançılar* (İstanbul: Libra Kitabevi, 2019); Ahmet Caferoğlu, "Türklerde Av Kültürü ve Müessesesi", *VII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1972), 169-175; Ferah Türker, "Altay Türklerinde Avcılıkla İlgili Pratikler ve Efsanelerdeki Yeri", *Türk Dünyası*, 45, (2018): 255-267.

Figür 6

Yapının güneybatı bakan giriş cephesi. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 7

Koridor. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 8*Oda. (Nuri SEÇGİN, 2023)*

Güneybatı cephe ortasındaki diğer kapı ise üstünde tepe penceresi bulunan çift kanatlı bir açıklık halindedir. Pirinç kapı kolları ile donatılan ahşap tablalı kapı kanatları; ortada kenarları profilli yatık dikdörtgen göbekler, alt kısımda birbirine paralel üçlü düşey profiller, üst kısımda ise baklava motifleri ile süslenmiştir (Figür 9). İki basamaklı dökme mozaik merdivenle çıkılan çift kanatlı ahşap kapı zemin kat giriş sofasına açılır (Figür 10). Giriş sofasının kuzeybatısında tek kanatlı ahşap kapılarla geçilen bir oda ve mutfak mekânı yer almaktadır. Zemin katın batı köşesinde yer alan söz konusu oda ahşap döşemeli ve ahşap tavanlı olup, güneydoğu tarafı dışarıya çokgen bir kütle halinde taşan üç kenarlı bir cephe oluşturmaktadır. Söz konusu cephenin her bir kenarında üst kısımları küçük bölmeler halinde renkli camlarla donatılmış giyotin pencereler yer alırken, kuzeybatı yönüne bakan duvarda da benzer niteliklere sahip iki pencere görülür (Figür 11). Odanın kuzeydoğu duvarındaki küçük pencere ise bitişikte yer alan mutfak mekânına açılmaktadır (Figür 12). Birinci kata çıkılan ahşap merdiven giriş sofasının kuzeydoğusuna yerleştirilmiş, merdivenin sağ yanındaki küçük mekân ise hela olarak işlevlendirilmiştir (Figür 12).

Figür 9

Güneybatı cephe ortasındaki çift kanatlı kapı açıklığı. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 10

Güneybatı yönündeki bölümün giriş holü. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 11

Güneybatı yönündeki zemin kat odasının pencereleri. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 12

Güneybatı yönündeki zemin kat odasının mutfak mekânına açılan penceresi. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 13*Zemin katta bulunan helanın özgün hela taşı. (Nuri SEÇGİN, 2023)*

3.1.2. Birinci Kat

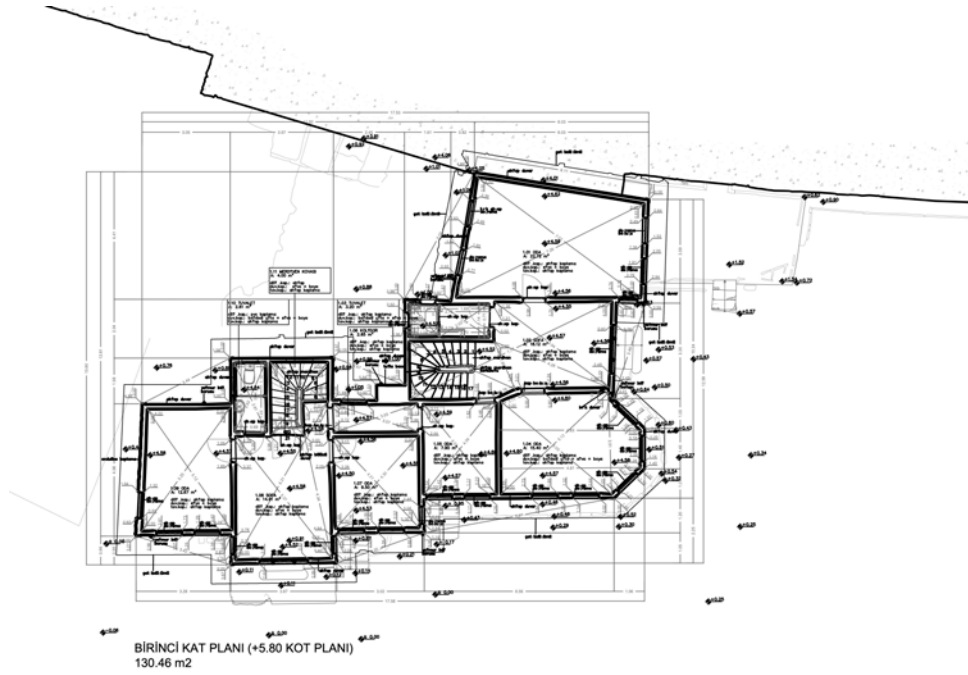
Yapının birinci katına çıkılan ahşap merdiven giriş sofasının kuzeydoğu duvarına yaslanmaktadır. Merdiven basamaklarının ön kısımları muhtemelen kaymayı önlemek için baklava desenli çinko plakalarla kaplanmıştır (Figür 14). Birinci kat, Geleneksel Türk Evi plan tipolojisine uygun olarak iç sofalı (karniyarık) plan şemasını veren bir mekân organizasyonu sergiler (Figür 15). Güneybatı yönüne ahşap doğramalı giyotin pencerelerle açılan birinci kat sofası da diğer mekânlar gibi ahşap tavanlı ve ahşap döşemelidir (Figür 16). Birinci kat sofasının kuzeydoğusundaki merdiven kovasının yanında, zemin katta olduğu gibi özgün hela taşı halen mevcut bulunan bir hela mekânı yer alır (Figür 17). Birinci kat sofasının güneydoğusundaki oda yamuk planlı olup kuzeydoğu yönündeki arka bahçeye iki, güneybatı yönündeki ön bahçeye ise biri sağ yanda olmak üzere üç pencere ile açılır (Figür 18 ve Figür 19). Birinci kat sofasının kuzeybatısındaki oda ise izdüşümündeki zemin kat odası ile benzer özellikler göstermekte ve güneybatı yönünde üç kenarlı bir cephe oluşturmaktadır. Ahşap tavanlı ve ahşap döşemeli odanın kuzeybatı duvarında da iki pencere yer alır (Figür 20). Birinci kat merdiven kovasının bitişiğindeki oda ise diğerlerine göre daha küçük olup, sadece kuzeybatı yönüne bakan ahşap doğramalı iki giyotin penceresi vardır (Figür 21). Söz konusu odanın kuzeydoğu duvarına açılan ahşap doğramalı kapıdan dar bir koridor vasıtasıyla yapı kütesinin diğer bölümüne geçilir.

Figür 14

Giriş sofasındaki ahşap merdivenin basamakları. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 15

Birinci kat plan şeması (Y. Mim. Enver KABA, ENVER KABA MİMARLIK, 2023).

BİRİNCİ KAT PLANI (+5.80 KOT PLANI)
130.46 m2

Figür 16

Birinci kat sofasının güneybatı yönüne açılan giyotin penceresi. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 17

Birinci kat sofasının kuzeydoğusundaki merdiven kovası ve hela. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 18

Birinci kat güneybatı yönündeki odanın pencereleri. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 19

Birinci kat kuzeydoğu yönündeki odanın pencereleri. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 20

Birinci kat güneybatı yönündeki çokgen cepheli odanın pencere düzeni. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 21

Birinci katta merdivenin sol tarafındaki odanın giyotin pencereleri. (Nuri SEÇGİN, 2023)

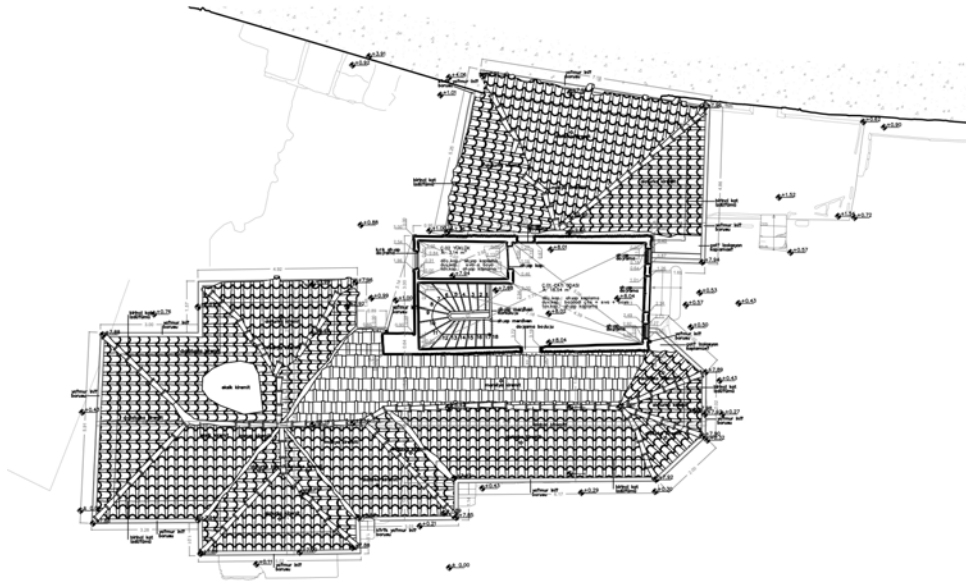

3.1.3. Çatı Katı

Yapının çatı katına kuzeydoğu duvarına yaslanmış olan ahşap merdiven ile çıkılır (Figür 22). Kareye yakın dikdörtgen planlı küçük bir mekân şeklinde planlanan çatı katı mütevazî bir cihannüma özelliği gösterir (Figür 23). Güneybatı yönüne açılan pencerelerden ortadaki kanatlı, yandakiler ise giyotin tarzında ahşap doğramaları olan açıklıklar halindedir (Figür 24). Tavan ve zemini ahşap kaplamalı mekânın yan duvarlarına da birer küçük pencere açılmıştır. Merdivenin yan tarafında yer alan ve birinci kat helasının üstüne denk gelen benzer nitelikteki dar, dikdörtgen mekân dışarıya küçük bir pencere ile açılmakta ve küçük bir sandık odasını andırmaktadır (Figür 25 ve Figür 26).

Figür 22

Çatı katı planı (Y. Mim. Enver KABA, ENVER KABA MİMARLIK, 2023).

Figür 23

Çatı katının genel görünümü. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 24

Çatı katının güneybatı yönüne açılan pencereleri. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 25

Çatı katına çıkılan ahşap merdivenin bitişiğindeki sandık odası. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 26

Çatı katındaki ahşap tavanlı ve ahşap döşemeli sandık odası. (Nuri SEÇGİN, 2023)

3.2. Kuzeydoğu Yönündeki Bölüm

3.2.1. Zemin Kat

Yapının güneybatı yönündeki bölüm zemin, bir normal kat ve bir çatı katı olmak üzere üç kat halinde planlanırken, kuzeydoğu yönündeki bölüm, zemin ve bir normal kat olmak üzere sadece iki kattan oluşur. Söz konusu bölümün dışarıdan girilen müstakil bir kapısı olmasına rağmen içeriden bir koridorla güneybatı yönündeki bölüme de bağlanmaktadır. Yapının kuzeydoğu cephe ortasında diğer cephede olduğu gibi biri tek kanatlı diğeri çift kanatlı olmak üzere ahşap doğramalı iki kapı yer alır (Figür 27). Söz konusu kapılardan tek kanatlı olan güneybatı yönündeki bölümün mutfağına açılmaktadır (Figür 28).

Figür 27

Kuzeybatı cephedeki kapı açıklıkları. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 28

Güneybatı yönündeki bölümün zemin katında yer alan mutfak mekânı. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Yapının kuzeydoğu yönündeki bölümüne girilen çift kanatlı ahşap kapı ile sağ tarafındaki mutfak kapısı güneybatı cephe ortasında yer alan kapılarla aynı özellikleri sergiler. Arazinin bu yöndeki eğiminden dolayı dört basamaklı dökme mozaik merdivenle çıkılan çift kanatlı ahşap kapı açıklığından giriş holüne geçilir. (Figür 29). Zemini stilize bitkisel ve geometrik desenli karosimanlarla kaplanmış olan giriş holünün güneydoğusunda birinci kata çıkılan ahşap basamaklı merdiven, merdivenin yan tarafında ise muhtes bir tuvalet mekânı yer alır (Figür 30). Giriş sofasının kuzeydoğusundaki oda kuzeybatı yönüne ahşap doğramalı iki pencere ile açılırken, kuzeydoğu duvarı tamamen sağır tutulmuştur. Ancak yapının kuzeydoğu duvarı içeriden kâğıt, dışarıdan metal levhalarla kaplanmış olduğu için bu yönde özgün bir pencere olup olmadığı

anlaşılammıştır (Figür 31). Zemin kat giriş sofasının güneybatısında ise ahşap doğramalı bir kapı ile geçilen ve aynı zamanda doğrudan dışarıya da açılan bir başka mutfak mekânı yer alır (Figür 32). Ancak diğer kapılara kıyasla gerek malzeme gerekse işçilik bakımından son derece niteliksiz bir örnek oluşturan mutfak kapısının sonradan değiştirilmiş olduğu düşünülmektedir.

Figür 29

Kuzeydoğu yönündeki bölümün giriş holü. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 30

Kuzeydoğu yönündeki bölümün giriş holünde karosiman kaplamalı zemin. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 31

Kuzeydoğu yönündeki bölümün zemin kat odası ve ahşap doğramalı giyotin pencereleri. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 32

Kuzeydoğu yönündeki bölümün mutfak mekânı. (Nuri SEÇGİN, 2023)

3.2.2. Birinci Kat

Giriş sofasından 21 basamaklı ahşap merdivenle çıkılan birinci katta da diğer bölümün birinci katında olduğu gibi iç sofalı (karniyarık) plan şemasının uygulandığı görülür (Figür 33). Birinci kat sofasının güney-doğusundaki mekân, içerisinde modern bir klozet ve lavabo bulunan wc olarak işlevlendirilmiştir (Figür 34 ve Figür 35). Birinci kat sofası kuzeybatı yönüne doğru bir miktar taşırılmış ve bu yöndeki cephe ortasında fazla derin olmayan bir çıkma oluşmuştur. Sofanın söz konusu cephesinde üç açıklıklı bir pencere yer almış, yanlardaki dar cephelere de ayrıca birer pencere açılmıştır (Figür 36). Birinci kat sofasının iki yanında, karşılıklı aynı aks üzerinde konumlanmış ahşap doğramalı kapılarla geçilen birer oda yer alır. Söz konusu odalardan kuzey köşedeki dışarıya iki pencere ile açılırken, güneybatı yönündeki oda bir miktar önde kaldığı için biri çıkma yapan dar cephede olmak üzere üç pencere ile donatılmıştır (Figür 37). Söz konusu odanın bitişiğinde yer alan ve birinci kat sofasından bir kapı ile geçilen koridor ise güneybatı yönündeki bölüme bağlanmaktadır (Figür 38). Yapı kütleli plan konturlarına uygun olarak biçimlenmiş alaturka kiremitli kırma çatı ile örtülüdür (Figür 39).

Figür 33

Kuzeydoğu yönündeki bölümde birinci kata çıkılan ahşap merdiven. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 34

Kuzeydoğu yönündeki bölümün birinci kat sofasında merdiven ve wc kapıları. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 35

Kuzeydoğu yönündeki bölümde birinci kat wc mekânı. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 36

Kuzeydoğu yönündeki bölümün birinci kat sofasında pencere düzeni. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 37

Kuzeydoğu yönündeki bölümde birinci kat sofasının sol tarafındaki oda ve pencere düzeni. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 38

Kuzeydoğu bölüm ile güneybatı bölüm arasındaki koridor. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 39

Güneybatı yönündeki bölümün alaturka kiremitli çatısı. (Nuri SEÇGİN, 2023)

3.3. Cephe Özellikleri

Daha önce de ifade edildiği üzere 683 ada, 56 parselde yer alan av köşkü niteliğindeki yapı, plan konturlarından kaynaklı olarak son derece hareketli bir kütle ve cephe tasarımı sergiler. Yapının güneybatı ve kuzeybatı cepheleri genel olarak diğer cephelere oranla daha iyi korunmuştur (Figür 40 ve Figür 41). İleri derecede tahribata maruz kalan kuzeydoğu ve güneydoğu cephelerde ise yer yer malzeme kayıplarına rastlanırken, kimi yerlerin nitelsiz malzemelerle doldurulduğu ve belirli bir pencere düzeninin olmadığı anlaşılmaktadır (Figür 42 ve Figür 43). Kuzeydoğu yönündeki bölümün yan cephesi bütünüyle sac plakalarla kaplanmış ve özgünlüğünü tamamen yitirmiştir. Yapı kütlelerinin batı köşesindeki birinci ve ikinci kat mekânlarının oluşturduğu dışa taşkın üç kenarlı cephe ile kuzeybatı cephedeki 1.08 nolu sofanın çıkması cephe tasarımının en belirgin unsurları olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca yapı genelinde pencerelerin hemen hepsi ahşap doğramalı giyotin pencerelerden oluşurken, çatı katının pencerelerinde ahşap kanatlı doğramalar da görülür.

Figür 40

Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün kuzeybatı cephesi (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 41

Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün güneybatı cephesi. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 42

Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün kuzeydoğu cephesi. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 43

Kuzeydoğu yönündeki bölümün arka cephesi. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Yapı kütlelerinin geneli ahşap strüktürlü bir inşa tekniği sergilese de güneydoğu yönündeki yamaca yaslanan duvar ve söz konusu duvar ile bağlantılı kuzeydoğu duvarı kargir olarak inşa edilmiştir (Figür 44). Hünkâr Suyu Av Köşkü gerek bir koridor ile birbirine bağlanan iki ayrı kütlede oluşması gerekse iç sofalı (karniyarık) plan şemasını veren mekân organizasyonu ile Bakırköy Resneliler Köşkü'nü anımsatan özellikler sergiler.

Figür 44

Güneybatı yönündeki yapı kütlelerinde zemin katın kargir duvarlı kısmı. (Nuri SEÇGİN, 2023)

4. Ahır

Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün kuzeydoğusunda yer alan ahır yapısı yakın zamanda yıkıldığı için günümüzde mevcut değilse bile yerinde gözlemlenen bazı detaylar ve yapıya ait eski fotoğraflar yapının plan ve mimari özellikleri bakımından önemli veriler içermektedir (Figür 45 ve Figür 46).

Figür 45

Bir hava fotoğrafında ahır yapısının ana beden duvarları. (Y. Mim. Enver KABA, ENVER KABA MİMARLIK, 2023)

Figür 46

Eskiden ahırın bulunduğu alan. (Nuri SEÇGİN, 2023)

13.00x14.50 m ölçülerindeki moloz taş örgülü yığma yapı birbirine paralel iki ana bölüm halinde planlanmıştır. Yapı kütesinin güneydoğusunda yer alan ana bölüm kısmen yamaca yaslandığı için bu yöndeki ana beden duvarının tümüyle sağır tutulduğu düşünülmektedir. Ana bölümün kuzeydoğu ve güneybatı cephesinde karşılıklı aynı aks üzerinde konumlanmış birer kapı yer alır. Söz konusu kapılardan güneybatı yönündekinin sadece sol üst köşesinde, kuzeydoğu yönündekinin ise her iki köşesinde beton hatıllı birer pencere görülür. Yapı kütesinin kuzeybatısında yer alan ön bölüm üç yöne birer kapı ile açılmakta ve birbiri

içinden geçilen iki odadan oluşmaktadır. Ön bölümün kuzeydoğu ve güneybatı cephelerinde birer pencere yer alırken, kuzeybatı cephesine iki pencere açılmıştır (Figür 47 ve Figür 48).

Figür 47

Eski bir fotoğrafta ahır yapısının kuzeybatı cephesi. (Y. Mim. Enver KABA, ENVER KABA MİMARLIK, 2023)

Figür 48

Yakın tarihli bir fotoğrafta ahır yapısının kuzeybatı cephesi. (Y. Mim. Enver KABA, ENVER KABA MİMARLIK, 2023)

5. Namazgâh

Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün güneybatı cephesine bitişik olarak, fazla yüksek olmayan bir platform halinde düzenlenmiş küçük bir namazgâh yer almaktadır (Figür 49). Söz konusu namazgâhın etrafı Yıldız Sarayı Hasbahçesinde olduğu gibi içinde demir donatı bulunan ağaç görünümünde çimentolu korkuluklarla çevrelenmiştir (Figür 50). Zemin karo mozaik kaplamalı namazgâhın kible yönüne bakan duvarında yarım daire bir niş halinde düzenlenmiş mihrap yer alır. Mihrabın iç kısmında sivri kemerli bir pano görülmektedir. Söz konusu panonun yüzeyi kırık kaş kemerli bir kartuş halinde düzenlenmiş, üstteki sivri kemerli alınlığa sülüs hatlı bir kitabe yazılırken, kartuşun iç kısmına ise yukarıdan aşağıya sarkan bir kandil motifi işlenmiştir (Figür 51 ve Figür 52).¹⁶

Figür 49

Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün güneybatı cephesine bitişik namazgâh. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 50

Köşkün güneybatısındaki namazgâhı çevreleyen korkuluk. (Nuri SEÇGİN, 2023)

¹⁶Tuğba Erzincan, "Mihrap", TDV İslam Ansiklopedisi, 30, (2005): 30-37.

Figür 51

Namazgâhın mihrabı (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 52

Namazgâhın mihrabından detay (Nuri SEÇGİN, 2023)

Kur'an-ı Kerim'de dört ayrı yerde geçen mihrap sözcüğü özellikle Âl-i İmran ve Meryem surelerinde özel ve önemli bir mekâna işaret etmektedir. *"Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriyâ'yı da onun bakımıyla görevlendirdi. Zekeriyâ, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu. "Meryem, Bu sana nereden geldi?" derdi. O da "Bu, Allah katından" diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir."* mealindeki Âl-i İmran Sûresinin 37. Ayetinde geçen **"...küllemâ de hale aleyhâ Zekeriyâ'l mihrâb..."** ibaresi Hz. Meryem'in babasız bir çocuk dünyaya getirdikten sonra inzivaya çekilmek için sığındığı Kudüs'teki mabedin özel ve korunaklı bir mekânı olarak kabul edilmektedir. Mihrabın girinti şeklindeki formu bir korunak, sığınak ve R. Guénon'un ifadesiyle **"alem mağarası"**nın bir imgesi olarak yorumlanırken¹⁷, Nûr Sûresinin 35. Ayeti ile de ilişkilendirilir.¹⁸

Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nurunun temsili şudur: Duvarda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fânûs içinde. Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan ne doğuya ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile, neredeyse aydınlatacak (kadar berrak) tır. Nur üstüne nur. Allah dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah insanlar için misaller verir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

Mealindeki surede geçen **"... duvarda bir hücre ve içinde bir kandil..."** metaforu aslında insanın kalbindeki ilahi ışığa işaret ettiği gibi mihrap ögesi ile de doğrudan ilişkilidir. Mihrap içindeki panonun sivri kemerli alınlık yüzeyinde yer alan sülûs kitabe ise şöyledir;

"Hâzâ Kible"

Hicri 5 Muharrem Sene 1257 [27 Şubat 1841]

Söz konusu kitabe aynı zamanda yapının tarihi konusunda da bir ipucu vermektedir.

6. Limonluk

Osmanlı başkentinde limonluk, soba, kış bahçesi gibi farklı adlarla anılan yapı tipinin gerek İstanbul gerekse yurt dışındaki benzer örnekleri irdelendiğinde özellikle geç örneklerin metal konstrüksiyonlu cam binalar oldukları görülmektedir. Bu tür yapıların Avrupa'daki en erken örneklerine İtalya, Fransa, Hollanda ve İngiltere'de rastlanır. 1545 yılında İtalya'nın Padova kentinde yapılan limonluk bu yapı tipinin en erken örneklerinden biridir ancak son derece basit ve muhtemelen yaz aylarında kaldırılabilir portatif bir tasarıma sahiptir. Louvre Sarayı'ndaki 1617 tarihli **Orangerie** ise Versailles Orangerie gibi ardılları için ilham kaynağı olmuştur. 1568-1648 yılları arasındaki seksen yıl savaşlarından sonra limonluklar moda haline gelir ve birçok Avrupa ülkesinde gittikçe büyüyen devasa limonluklar inşa edilir. Anglosakson coğrafyasında Palm House adı verilen bu tür yapılar genellikle bir duvara yaslanırlar ve güneş ışığından maksimum yararlanmak için kimi zaman kargir ve geniş pencereci olarak tasarlanırken, kimi zaman da 19. yüzyılın geç örneklerinde olduğu gibi metal konstrüksiyonlu ve tümüyle camlı yapılardan oluşur. Ayrıca turuncgiller başta olmak üzere bazı egzotik bitki ve çiçeklerin yetiştirildiği limonlukların içlerinde mikro iklimlendirme için bir ısıtma düzeneği de bulunmaktadır.

Limonluklar sosyal, kültürel, askeri ve politik bir dönüşümün yaşandığı Osmanlı başkentinde de saray ve saray çevresi için bir moda haline gelir ve 19. yüzyılın saray, köşk, kasır ve yalılarında Batı dünyasına öykünen limonluklar inşa edilir. Dolmabahçe Sarayı'nda, Maslak Kasırlarında,¹⁹ Yıldız Sarayı'nda,²⁰ Münir

¹⁷René Guénon, "Yapı Sembolizmi", *İ. Aydın Yüksel'e Armağan* içinde, haz. Mustafa Tahrallı-Mustafa Fayda-Mehmet Karpuzcu (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2012), 76-192.

¹⁸N. Çiçek Akçıl Harmankaya, *Mimar Sinan Camilerinde Sembolizm* (İstanbul: Kitabevi, 2018), 186; Titus Burckhardt, *İslam Sanatı Dil ve Anlam*, çev. Turan Koç, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2013), 126.

¹⁹Havva Arslangazi, "Maslak Kasırları (Karşılaştırmalı Bir İnceleme)", (Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2000), 67, Ulusal Tez Merkezi (98744).

Paşa Yalısı'nda, Şehzade Burhaneddin Efendi Yalısı'ndaki örneklerde de görüleceği üzere, bahçe duvarına yaslanan bu yapılar metal konstrüksiyonlu olup, iklimlendirmeyi sağlamak için tavan ve özellikle de güneye bakan cepheler tümüyle camla kapatılmıştır.

İstanbul'daki yalı ve köşk yapılarının birçoğunda olduğu gibi Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün bulunduğu alanda da bir limonluk yapısının olduğu görülür. Av Köşkü'nün güneybatısında yer alan söz konusu yapı bu tür yapıların tipolojik özelliklerine uygun olarak metal strüktürlü bir camekân özelliği sergiler (Figür 53). Alt kısmı yaklaşık 1 m yüksekliğinde kargir duvarlarla çevrelenen limonluk yapısı ondüline kaplı beşik çatı ile örtülürken, zemini ahşap ile kaplanmıştır. Ancak limonluk yapısının genelinde gözlemlenen bazı aykırı müdahaleler gibi zemin kaplamasının da sonraki bir dönemde yapıldığı ve bu tür yapıların karakteristik özelliklerine uygun olmadığı anlaşılmaktadır.

Figür 53

Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün bahçesindeki limonluk yapısı. (Nuri SEÇGİN, 2023)

7. Müştemilat Yapısı (Büfe)

Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün güneybatısındaki bir set üzerinde yer alan ve eski fotoğraflarda büfe olarak kullanıldığı görülen binanın özgününde müştemilat yapısı olabileceği düşünülmektedir. Güneydoğu yönünde dik bir yamaca yaslanan yapının mutfak bölümü kargir, diğer kısımları ise ahşap strüktürlü olup alaturka kiremitli beşik çatı ile örtülmüştür. Günümüze kısmen ulaşabilen iki katlı yapının kuzeybatı yönüne bakan zemin kat cephesinde tek kanatlı bir kapı ve büyükçe bir servis penceresi görülürken, birinci kat cephesine ahşap doğramalı üç giyotin pencere açılmıştır (Figür 54). Muhtemelen 1950'lere ait bazı fotoğraflardan yapının kuzeybatı yönüne bakan giriş cephesinin son derece zarif furuşlarla süslendiği anlaşılmaktadır. Ancak daha sonraki yıllara ait fotoğraflarda bahse konu süslemelerin yok olduğu ve yapının bir hayli yıprandığı görülür. Söz konusu yapının bitişiğinde ise çokgen planlı bir kütle yer almaktadır. Ahşap strüktürlü çokgen kütlenin her bir cephesi üçgen alınlıklı açıklıklar halinde düzenlenmiştir.

²⁰Fikriye Pınar Altınar, "II. Abdülhamid Dönemi'nde İstanbul Bahçeleri (1876-1909)", (Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2008), 31-36, Ulusal Tez Merkezi (224044).

Figür 54*Büfe yapısının ön cephesi. (Y. Mim. Enver KABA, ENVER KABA MİMARLIK, 2023)*

8. Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün Yakın Çevresindeki Peyzaj Ögeleri

Daha önce de ifade edildiği üzere, setler halinde düzenlenmiş bir arazi içinde konumlanan Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün bulunduğu parsel farklı setlere serpiştirilmiş limonluk, grotto çeşme veya havuzlardan oluşan bazı peyzaj ögeleri ile donatılmıştır (Figür 55). Köşkün hemen önündeki ağaca bitişik olan grottolu havuzun güney duvarında mermerden yapılmış bir ayna taşı yer alır (Figür 56). Ayna taşının kırık kaş kemerli içerlek yüzeyine bir gülbezek motifi işlenmiş, üst kısmı ise köşelerinde akroterleri olan palmet dekorlu bir alınlıkla taçlandırılmıştır. Bilindiği üzere İtalyanca mağara anlamına gelen grotto sözcüğü yapay mağara görünümüne sahip çeşme ve havuz gibi su ögeleri için de kullanılan bir terimdir. Grotto dekorlu çeşme ve havuzlar Osmanlı bahçe düzenlemesine 19. yüzyılda girmiş olmakla birlikte Batıdaki geçmişi daha eskilere dayanır. İstanbul'da batılılaşma döneminin önemli örneklerinden olan Yıldız Sarayı, Hüseyin Avni Paşa Köşkü ve daha birçok örnek gibi Cemil Molla arazisinin güney sınırında da gösterişli grotto çeşmelerin olduğu bilinmektedir (Figür 57 ve Figür 58). Grotto havuz ve çeşmelerin en gösterişli örneklerinden bazıları da Tivoli'deki bir Rönesans eseri olan Villa d'Este içinde yer almaktadır. Ayrıca çimento ile yapılmış ağaç veya dal görünümündeki ögeler de estetikte yapay doğallık anlayışının ürünleri olarak değerlendirilebilir.

Figür 55

Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün bahçesindeki grotto çeşmeli havuz. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 56

Grotto çeşmeli havuzun ayna taşı. (Nuri SEÇGİN, 2023)

Figür 57

Cemil Molla arazisinin güney sınırındaki grotto çeşmeli duvar. (Nuri SEÇGİN, 2019)

Figür 58

Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün bir diğer grotto çeşmesi (Nuri SEÇGİN, 2023)

Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün kuzeydoğusunda ise yamaca yaslanmış olan moloz taş örgülü basit bir çeşme yapısı ile günümüze ulaşmayan helalar olduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde harap vaziyette olan ve yalak kısmı halen görülebilen çeşme yapısı çimentolu sıva ile sıvanmış ve kısmen de olsa özgünlüğünü kaybetmiştir (Figür 59).

Figür 59*Köşkün kuzeydoğusundaki çeşme yapısı. (Nuri SEÇGİN, 2023)*

Sonuç

Sonuç olarak, Hünkâr Suyu Av Köşkü aynı adla anılan bir su kaynağının yanı başında yer alır. Osmanlı döneminde Sarıyer civarının en önemli su kaynaklarından biri olan Hünkâr Suyu nedeniyle çevresinde bir mesire alanı oluşmuş ve İstanbul halkının sosyal yaşamında derin izler bırakmıştır. Ahır, müstemilat (büfe yapısı), limonluk gibi yapılar ve grotto çeşme veya havuz gibi pek çok peyzaj ögesi ile çevrelenen Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün tam olarak hangi tarihte inşa edildiği tespit edilememiştir. Ancak, namazgâhın kible taşına düşülmüş olan tarih kaydının Köşkün inşa tarihine de referans oluşturabileceği düşünülmektedir. Buna göre; namazgâh H.1257/M1841 tarihinde inşa edildiği için Hünkâr Suyu Av Köşkü de bu tarihten kısa bir süre öncesine tarihlendirilebilir. Genel olarak ahşap strüktürlü bir yapı özelliği gösteren Hünkâr Suyu Av Köşkü içerisinde kayda değer süsleme unsurlarına rastlanmamakla birlikte mimari özelliklerin son derece nitelikli ve olabildiğince korunmuş olduğu görülmüştür.

Bilindiği üzere, Geleneksel Türk Evi'nin bilinen örnekleri sofanın konumuna göre tanımlanan bir plan tipolojisi sergilerler. Sofasız, dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı olarak tasniflenen plan tipolojisinde sofasız ve dış sofalı konut yapıları daha primitif örnekler olarak değerlendirilirken, iç sofalı ve orta sofalı yapılar zamana, bölgeye ve kullanıcının sosyo-ekonomik durumuna bağlı bir olgunlaşmaya işaret etmektedir. Oda ve sofa gibi ana unsurlar ile mutfak, hela, kiler, depo, ahır vb servis mekânlarından oluşan geleneksel konut örneklerinde zemin katlar genellikle bahsi geçen servis mekânlarını barındırmakta ve yapıya özgü plan çözümleri sunmaktadır. Sofaya bağlı plan tipolojisi ise yapının üst katlarında şekillenir. Geleneksel Türk Evinde seki, seki altı, yüklük, gusülhane, ocak vb bileşenlerden oluşan ve evli bir çiftin her türlü ihtiyacını karşılayacak şekilde donatılan odalar daha içe dönük bir kullanım sergilerken, odaların açıldığı sofa mekânı ortak yaşam alanı olarak şekillenmiştir.

Geleneksel Türk Evinin kavramsal çerçevesine dönük bu tanımlama ışığında; Hünkâr Suyu Av Köşkü iç sofalı (karniyarık) plan şemasına göre tasarlanmış ve içeriden bir koridor ile birbirine bağlanan iki ayrı bölümden oluşmuştur. Ayrıca, yapının kat planları ve mekân organizasyonuna ilaveten ahşap doğramalı kapı kanatları, giyotin pencereleri, oda ve sofa mekânlarının ahşap kaplamalı tavan ve döşemeleri ile

ıslak hacimlerin karosiman zeminleri de dönem özelliklerine göre şekillenmiştir. Bu bağlamda, Sarıyer'deki Hünkâr Suyu Av Köşkü'nün 1900'lerin başlarına tarihlenen Bakırköy Resneliler Köşkü, Bostancı Madam Tamara Köşkü ve muhtemelen 1860'ların sonlarında inşa edilen Üsküdar Serasker Hüseyin Avni Paşa Köşkü ile önemli benzerlikler sergilediği düşünülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri	Nuri Seçgin (Prof. Dr.)
Author Details	¹ Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul, Türkiye. 0000-0002-4243-198X nuri.secgin@msgsu.edu.tr

Kaynakça | References

- Akçıl Harmanakaya, N. Çiçek. *Mimar Sinan Camilerinde Sembolizm*. İstanbul: Kitabevi, 2018.
- Akçura, Gökhan. "Hünkâr Suyu Mesiresi Tarih-Belge", *İST Dergi*, 014, (2023). Erişim 08.09.2023. <https://www.istdergi.com/tarih-belge/hunkar-suyu-mesiresi>.
- Alkan, Mustafa ve Ferdi Gökbuğa, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Av Teşkilatı'nın Silistre Sancağındaki Yapılanması", *Akademik Bakış*, 9/17, (2015): 23-39.
- Alom, Thomas. *İstanbul Manzaraları Rumeli'de ve Batı Anadolu'da Gezintilerle*. çeviren Şeniz Türkömer. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- Altınar, Fikriye Pınar. "II. Abdülhamid Dönemi'nde İstanbul Bahçeleri (1876-1909)", Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2008. Ulusal Tez Merkezi (224044).
- Alus, Sermet Muhtar. "Sulara Gidiş", *Yeni Tarih Dergisi*, 9, (1957): 272-274.
- Arslan, Ferhat. "İstanbul'da Hıdrellez Geleneğinin Geçmişi, Bugünü ve Yarını: Ahırkapı Örneği", *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Folklor/ Edebiyat Dergisi*, 18 (71), (2012): 201-235.
- Arslangazi, Havva. "Maslak Kasırları (Karşılaştırmalı Bir İnceleme)", Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2000. Ulusal Tez Merkezi (98744).
- Atasoy, Nurhan. "İstanbul Bahçeleri", *Antikçağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi* içinde, 4, editör Coşkun Yılmaz, 534-571. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2015.
- Bektaş, Cengiz. *Türk Evi*. İstanbul: YEM Yayınları, 1996.
- Bilgicioğlu, Banu "Sâdâbâd", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 35: 379-381. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2008.
- Burckhardt, Titus. *İslam Sanatı Dil ve Anlam*. çeviren Turan Koç. İstanbul: Klasik Yayınları, 2013.
- Caferoğlu, Ahmet. "Türklerde Av Kültürü ve Müessesesi", VII. *Türk Tarih Kongresi* içinde, Kongreye Sunulan Bildiriler, 169-175. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1972.
- Cebeci, Dilâver. *Tanzimat ve Türk Ailesi*. Ankara: Panama Yayıncılık, 2017.
- Çeribaş, Volkan. "17. Yüzyıl Osmanlı Sultanları ve Av: Şikâr-ı Hümayun", Doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2024. Ulusal Tez Merkezi (869606).
- Çetin, Ümmügülşün "19. Yüzyılda Batılılaşma Hareketleri Kapsamında Yaşanan Kültürel Değişimin İstanbul'daki Mesire Eğlencelerine Yansıması", *ETÜT*, 4, (2022): 79-100.
- Eldem, Sedat Hakkı. *Türk Evi Plan Tipleri*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, 1954.
- Eldem, Sedat Hakkı. *Sadabad*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1977.

ENVER KABA MİMARLIK.

Erzincan, Tuğba. "Mihrap", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 30: 30-37. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2005.

Faroqhi, Suraiya. *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam (Ortaçağ'dan Yirminci Yüzyıla)*. çeviren Elif Kılıç. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014.

İnciciyan, P. G. *18. Asırda İstanbul*. tercüme Hrand D. Andreasyan. İstanbul: İstanbul Enstitüsü Yayınları, 1976.

İnciciyan, G. V. *Boğaziçi Sayfiyeleri*. hazırlayan Orhan Duru. İstanbul: Alfa Yayınları, 2018.

Guénon, René. "Yapı Sembolizmi", *İ. Aydın Yüksel'e Armağan* içinde, hazırlayan Mustafa Tahrallı-Mustafa Fayda-Mehmet Karpuzcu, 76-192. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2012.

Kıran, Batuhan İsmail. *Avcılığın Osmanlı Devlet Yapısındaki Yeri: Doğancılar*. İstanbul: Libra Kitabevi, 2019.

Küçükerman, Önder. *Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekân Organizasyonu Açısından Odalar*. İstanbul: Apa Ofset Basımevi, 1973.

Lewis, Raphaela. *Osmanlıda Gündelik Yaşam*. çeviren Adile Runa Orhunsoy. Ankara: Alter Yayıncılık, 2009.

Melling, A. İgnace, *İstanbul ve Boğaz Kıyılarına Seyahat*. yayına hazırlayan Rezan Benatar. İstanbul: Denizler Kitabevi, 2012.

Mutlu, Asım "Türk Evleri", *Sanat Dünyamız*, 3, (1975): 2-13.

Özcan, Abdülkadir. "Şikâr Ağaları", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 39: 161-162. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2010.

Pardoe, Julia. *Sultanlar Şehri İstanbul*. çeviren M. Banu Büyükkal. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.

Rasim, Ahmet. *Şehir Mektupları 2*. İstanbul: Arba Yayınları, 2018.

Sözen, Metin. *Türklerde Ev Kültürü*. İstanbul: Doğan Kitap, 2001.

Türker, Ferah. "Altay Türklerinde Avcılıkla İlgili Pratikler ve Efsanelerdeki Yeri", *Türk Dünyası*, 45, (2018): 255-267.

